

**Triada ardeleană - Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior -
în colecțiile Bibliotecii Județene Mureș**

MONICA AVRAM
Biblioteca Județeană Mureș

Școala Ardeleană reprezintă cu siguranță unul dintre momentele semnificative ale istoriei românilor, cu consecințe profunde și de durată asupra dezvoltării istorice și spirituale ulterioare. A impus o nouă viziune asupra istoriei, asupra culturii și cuvântului scris, conferind cărții un rol dintre cele mai importante; astfel, cartea nu mai este percepută ca un obiect cu o valoare pur materială, ci primează importanța sa spirituală, fiind considerată în epocă drept metoda cea mai eficace de instruire și educație datorită caracterului său de intimitate, de contact imediat și repetabil.¹

Importanța cărții, precum și primele definiții ale sale sunt oferite de reprezentanții Școlii Ardelene la cumpăna secolelor XVIII - XIX; astfel, în opinia lui Samuil Micu, intelectualii, cărturarii români au nevoie de „*cartea care să li lumineze mintea și să înțeleagă și ei ce e bun și priincios*”, în vreme ce Petru Maior cere „*cărți ... pentru luminarea a tot neamul românesc*.”²

Cartea devine prin urmare un obiect esențial de preocupare, un mod prolific de ridicare a neamului. O adevărată apologie a cărții face în acest sens și Constantin Diaconovici-Loga: „*spre luminarea neamului sunt de lipsă ... cărți: acestea trebuie tipărite, care cu cheltuială se face. Acum cine să dea cheltuială? Zic: toți dimpreună să dăm că toți laolaltă facem un neam; apoi vedem că neamului e de lipsă lumina; așa toți din puterile sale să dea*

¹ A. Marino, *Illuminismul românesc: idei despre carte, editură, lectură*, în *Limbă și literatură*, nr. 4, 1977, p. 419.

² *Ibidem*, p. 420.

daruri, ca să ajute neamul, toți acum să se apuce de lucru, că au sosit primăvara luminii neamului românesc; aicea: unii să aducă ajutoari cu învățăături, alții cu sfătuirea, alții cu ajutorințele cheltuielilor, toți dintre ale sale puteri să aducă jertfe pe altarul neamului.”³

În mod firesc, pe această linie „a jertfirii pe altarul neamului” se înscriu preocupările celor mai de seamă cărturari români ai timpului, cei care prin întreaga lor activitate de istorici, scriitori, traducători, dascăli, cenzeni ai cărților românești au dat numele unei epoci, la care se raportează, în fapt, întreaga noastră istorie. Cu o vastă cultură dobândită în ambianța mediilor universitare de la Roma și Viena și în urma contactelor cu intelectualitatea occidentală, corifeii români au reușit să facă trecerea spre scrisul istoric modern și să proiecteze imaginea istoriei românești în cadrul mai larg al istoriei europene.⁴ Prin intermediul lor, vor pătrunde în cultura română ideile fundamentale ale iluminismului european, care vor constitui fundamentul modernizării societății românești.

Lucrarea de față nu-și propune o evaluare din punct de vedere istoric sau filologic a lucrărilor Școlii Ardelene aflate în colecțiile Bibliotecii Județene Mureș; nu va pune în discuție valoarea intrinsecă a textelor, care reprezintă de altfel obiectul cercetării a numeroase studii și lucrări, elaborate de istorici, cercetători și lingviști de prestigiu din țară și străinătate; nu va pune sub semnul întrebării veridicitatea sau consistența argumentelor prezentate sau importanța învățăturilor religioase și morale pentru ridicarea spirituală a omului de rând. Lucrarea își propune doar o trecere în revistă a lucrărilor „triadei ardelene” - Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior, aflate în Biblioteca Județeană Mureș, cu prezentarea particularităților de exemplar.

De ce doar triada Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior? De ce nu și I. Budai Deleanu sau Molnar Piuariu? Pentru că cei trei cărturari

³ *Ibidem*, p. 421, apud C. Diaconovici-Loga, *Chiemare la tipărirea cărților românești*, Buda, 1821, p. 8.

⁴ P. Teodor, *Introducere în istoria istoriografiei din România*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2002, p. 82.

reprezintă, de departe, o epocă distinctă în devenirea noastră națională. Conduși de frumosul crez iluminist, exprimat de Micu, că „*prin învățatură se câștigă înțelepciune și prin înțelepciune se dobândește fericirea*,”⁵ cei trei cărturari s-au implicat fără rezerve în lupta pentru emanciparea națională a românilor transilvăneni. După cum observa și Blaga, corifeii Școlii Ardelene s-au simțit „*chemați să împlinescă năvalnic ceea ce istoria neglijase vreme de o mie de ani. Ei aveau conștiința că pun pârghia ca să se înalțe la nivelul de lumină al secolului un masiv de munți cufundat în tenebre. O lume întreață a spiritului trebuia clădită la repezeală, ca să răscumpere istoria pierdută*.”⁶

Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior nu au fost legați doar în planul intelectual al luptei naționale; nu au fost legați doar prin faptul că au reușit să demonstreze, cu argumente științifice, latinitatea limbii și a poporului, vechimea și permanența românească pe aceste teritorii, continuând astfel demersul cantemirian; nu sunt legați doar prin crezul comun al necesității ridicării nivelului de cultură al românilor, ca fundament al emancipării politice. Dincolo de toate acestea, ei sunt legați prin asemănările din planul vieții personale, mult prea numeroase pentru a fi trecute cu vederea: studiile de la Blaj, bursa în străinătate, revenirea la Blaj și încercările de revigorare a învățământului românesc, conflictul cu episcopul Ion Bob și încercarea de a părăsi ordinul monahal, legăturile strânse din anii de studiu, cu Maior ca discipol al mai vârstnicului Micu,⁷ frumoasa prietenie și colaborare dintre Șincai și Micu la tipografia de la Buda, precum și continuitatea asigurată de Maior și multe altele.

⁵ Idem, *Sub semnul luminilor. Samuil Micu*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 105.

⁶ L. Blaga, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*. Ediție îngrijită de G. Ivașcu, București, Editura Științifică, 1966, p. 129.

⁷ I. Nistor, *Petru Maior - cuget și acțiune*, în *Vatra*, an IV, nr. 7, 20 iulie 1974, p. 14.

Ținând seama de toate aceste aspecte, am considerat oportun să rezumăm această lucrare doar la prezentarea operelor semnate de cei trei cărturari, prezentare care va respecta ordinea cronologică a publicării.

În colecțiile Bibliotecii Județene Mureș există două exemplare din prima gramatică românească, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*. Inițiativa unei astfel de lucrări i-a aparținut lui Samuil Micu, datorită eforturilor cărui s-a reușit publicarea primei ediții la Viena, în 1780, într-un moment în care el revine în capitala imperială, după ce a oscilat timp de mai mulți ani între Viena și Blaj.⁸ Redactată după modele din epocă și având la bază sugestiile gramaticii lui Georgius Nagy, *Elementa...* reflectă orientarea spre studiul limbilor naționale și se înscrie în mișcarea gramatică a Școlii Ardelene, chemată să consolideze ideea originii latine a limbii și poporului român.⁹ Scopul său declarat - după cum afirmă Gheorghe Șincai, semnatarul prefeței - este acela de „*a servi utilitatei publice și să împlinim dorințele alumnilor români din Colegiul grecesc de la Sf. Barbara, cari, precum sunt foarte amatori de erudiție, nu numai de mult au cerut de la noi să edităm acest opuscul, ci în multe ne-au și ajutat.*”¹⁰ Totodată, este o lucrare utilă celor care ar putea avea legături comerciale cu românii sau celor care călătoresc în zonele locuite de aceștia.¹¹

Cele două exemplare din bibliotecă sunt din ediții diferite: Viena, 1780 și Buda, 1805, dar sunt menționate în documentele interne ca făcând parte din același stoc de cărți. Sunt înregistrate în anul 1980, însă alte date mai complete referitoare la proveniența lor nu au mai fost semnalate. Se menționează însă prețul plătit pentru achiziționarea acestei valoroase lucrări: 600 de lei pentru exemplarul de la Viena și 100 de lei pentru cel de la Buda.

⁸ P. Teodor, *Sub semnul luminilor ...*, p. 91.

⁹ *Ibidem*, p. 157. Vezi în acest sens și S. Micu, G. Șincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*. Studiu introductiv, traducerea textelor și note de M. Zdrengea, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980.

¹⁰ P. Teodor, *Sub semnul luminilor...*, p. 105.

¹¹ G. Ploșteanu, *Gheorghe Șincai, 225 de ani de la naștere*, în *Vatra*, an 9, nr. 2, 20 februarie 1979, p. 9.

Exemplarul din prima ediție - cu titlul complet *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae. Composita ab Samuele Klein de Szad, Ord. S. Basilii M. In Collegio graeci ritus catholicorum Vindobonensi ad S. Barbaram ephemerio: locupletata vero, et in hunc ordinem redacta a Georgio Gabriele Sinkai ejusdem ordinis, AA. LL. Phil. Et SS. Th. D. Vindobonae, Typ. Josephi Nob. de Kurzböck, M DCC LXXX*¹² are nr. de inventar 54.323 și este destul de redusă ca dimensiuni: 17,7 X 11 cm; este scrisă pe 30 de rânduri, iar oglinda paginii măsoară 14,5 X 7,5 cm /8/ + 100 pagini. Textul este scris doar cu culoare neagră și s-au folosit puține ornamente tipografice. Legătura din carton s-a păstrat destul de bine, fiind compromisă doar puțin la piciorul cărții.

Pe paginile sale, *Elementa...* păstrează urmele a doi posesori, dar ștampila de la pagina 15 nu mai este lizibilă. Pe pagina de titlu însă apar foarte clar inițialele *J. G.*, iar mai jos chiar numele detaliat *Jakab Gergely*. Tot pe pagina de titlu mai apare și ștampila cu legenda *Biblioteca Municipală Târgu-Mureș*, ceea ce pune sub semnul întrebării anul intrării acestei lucrări în fondul bibliotecii, în condițiile în care această titlatură a fost valabilă în intervalul 1968-1974.¹³

Cel de-al doilea exemplar - *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae emendata, facilitata, et in meliorem ordinem redacta per Georgium Sinkay de Eadem, AA. LL. Philosophiae, et SS. Theologiae doctorem, scholarum nationalium valachicarum in Magno Transylvaniae Principatu primum, atque emeritum directorem, nunc penes regiam Universitatis Pestanae typographiam typi correctorem. Budae typis regiae Universitatis Pestanae, 1805*¹⁴ - are numărul de

¹² I. Bianu, N. Hodoș, *Bibliografia Românească Veche*, vol. II, București, Edițiunea Academiei Române, 1910, nr. 430, p. 251-253. În continuare *BRV*, II.

¹³ Pentru un scurt istoric al bibliotecii, vezi D. Poptămaș, *Biblioteca Județeană Mureș la 90 de ani*, în *Libraria. Studii și Cercetări de bibliologie*, vol. 2, 2003, p. 5-25.

¹⁴ *BRV*, II, nr. 687, p. 464-466.

inventar 54.346 și păstrează în mare parte structura, forma și conținutul primei ediții. Coperta este din carton învelit în piele; încă se mai observă chenarul ornamental de pe copertă, precum și 5 nervuri mici, gravate pe cotor; paginația este de /8/ + 10-100 pagini.

Și în cazul acestei cărți există unele semne de întrebare legate de anul intrării în fondul bibliotecii. Aceasta în condițiile în care ștampila cu legenda *Biblioteca Centrală Regională Mureș* apare de două ori: pe verso paginii de gardă și la sfârșitul textului, ori această titulatură a fost folosită în intervalul 1951-1968, ceea ce contravine anului 1980, care a fost menționat în documentele interne.

Un alt semn de proprietate este semnătura care apare pe forzaș față: *Bustya Endre. 1945*. Deși nu există nici o mențiune în acest sens, se poate conchide că *Elementa...* a intrat în colecțiile bibliotecii prin intermediul acestui filolog, cercetător pasionat al literaturii maghiare, care în intervalul 1958-1960 a lucrat ca bibliotecar la Biblioteca Documentară Bolyai. Cum perioada activității sale corespunde cu titulatura de pe ștampilă, considerăm ca posibilă intrarea acestei lucrări în colecțiile bibliotecii într-o perioadă de timp, anterioară anului 1980.

Cu siguranță, un loc aparte în colecțiile Bibliotecii Județene Mureș îl ocupă cele două exemplare din *Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți. Acum de preotul Samoil Klain de Sád făcute. Cu bunăvoința celor Maimari. Tipăritusau în Blaj cu tipariul seminariului 1784*.¹⁵ Este o lucrare care se adresează preoților, dar care corespunde și nivelului de cultură al maselor, fiind vizibil efortul autorului de a conferi textului o cât mai mare claritate, evitând „măiestria ritoricească;”¹⁶ cuprinde predici rostite cu prilejul unor înmormântări și se „încadrează ca gen unei tradiții românești ortodoxe și în aceeași vreme unor modele din Reforma catolică...”¹⁷

¹⁵ *BRV*, II, nr. 472, p. 287-288.

¹⁶ *Istoria literaturii române*. Vol. 2, coordonat de A. Dima, I. C. Chițimia, P. Cornea, E. Todoran, București, Editura Academiei R. S. R., 1968, p. 42.

¹⁷ P. Teodor, *Sub semnul luminilor...*, p. 176.

Cele două exemplare aflate la Biblioteca Județeană sunt identice ca ediție, diferențele constând în starea fizică a acestora, precum și în însemnările manuscrise încă vizibile. Cărțile sunt ușor de manevrat, formatul fiind de 21,5 X 17,5 cm, iar oglinda paginii are dimensiunile 17 X 12,5 cm. Textul este scris doar cu negru, pe 27 R, însă este destul de îmbogățit, având ornamente tipografice și viniete la fiecare început de capitol; în plus, caracterele chirilice folosite la paginație sunt încadrate între mici ornamente florale, de culoare neagră.

Ambele exemplare sunt destul de deteriorate, având copertile parțial distruse, legătura compromisă, paginile și extremitățile „dantelate.” Din fericire însă, textul este integral în ambele variante, fiind păstrate toate cele 144 pagini.

Exemplarul cu nr. de inventar 529.460 a fost înregistrat în documentele bibliotecii la data de 4 martie 1980 și provine de la un anticariat din Târgu-Mureș. A fost achiziționat contra sumei de 375 lei la data de 18 noiembrie 1979, alături de alte lucrări de o valoare deosebită: un *Octoib* de la Blaj din 1792; un *Liturghier* de la Sibiu, 1814, și altul de la Blaj, din 1775; un *Catavasier* în manuscris; un *Penticostar* de la Iași, 1753 și un *Antologhion* de la București din 1736.¹⁸

Sunt puține însemnări manuscrise pe acest exemplar. Cea mai importantă, ca mărime, este cea de pe forzaț-față - 7 rânduri scrise cu cerneală - dar care au rămas încă necunoscute; sunt foarte vizibile, la prima vedere, câteva cifre, precum și unele cuvinte dispare, însă textul integral este departe de a fi descifrat și înțeles. Situația este aproape identică în ceea ce privește textul de 3 rânduri scris chiar deasupra titlului; nu este în întregime descifrabil, dar pare să fie o dovadă a oferirii acestei cărți unui apropiat al deținătorului.

¹⁸ Stocul achiziționat în noiembrie 1979 este unul destul de mare, fiind format din 142 de volume, în valoare totală de 7.948,50 lei. Conform clasificării pe domenii, 36 aparțineau științelor social-politice, 24 literaturii, iar 82 au fost incluse în categoria altor materii. După limba de publicație, 95 erau în limba română, 4 în germană, 43 în alte limbi.

Există și alte însemnări, e adevărat foarte reduse ca număr de cuvinte, însă importante prin concluziile care le îngăduie; astfel, la pagina 78, cititorul și-a notat impresiile de lectură, scriind cu creionul „*f. frumoasă*”, iar la pagina 112, pe marginea textului, în lateral, a fost scris cu cerneală textul „*pentru Va(o)ciu* (sau Daciu / Dociu) *rosonfi*”. De asemenea, trebuie menționată la pagina 59 ștampila cu legenda „*ARANYOSGYEREGI FELEKEZETI ISKOLA. GORKAT.*” Dacă luăm în calcul posibilitatea ca Aranyosgyeregi să fie de fapt denumirea maghiară a orașului Câmpia Turzii, devine evident că această carte a aparținut școlii confesionale din localitate și aceasta este, în fond singura însemnare clară de proprietate.

Cel de-al doilea exemplar, cu nr. de inventar 704.998, este înregistrat în documentele interne la data de 9 septembrie 1987 și face parte dintr-o donație foarte valoroasă oferită bibliotecii de Dan Culcer,¹⁹ om de litere apropiat de tot ce înseamnă cultură și valoare spirituală.²⁰ Starea generală a cărții este din nefericire destul de deteriorată, dar textul este integral și poate fi ușor citit.

Acest exemplar este destul de bogat în însemnări manuscrise, însă nu toate au fost descifrate până în acest moment. Ambele forzațuri sunt acoperite în întregime cu diverse tipuri de scriere, de diferite culori și mărimi. Sunt scrise în egală măsură fraze, dar și cuvinte disparate, care îngreunează descifrarea, neputând fi interpretate în context. Reține însă atenția din primul moment însemnarea de pe pagina de titlu „*Donată M. On. D. Dr. Elie Dăian protopop gr. cat în Cluj. Șoimuș la 29 IV 907. Ioan Baciu,*” o mărturie clară a importanței acordată acestei lucrări în lumea ecleziastică. De altfel, Elie Dăianu (1868 - 1956) își va lega pentru totdeauna numele de

¹⁹ Dintre lucrările donate de Dan Culcer în 1987, mai putem aminti: T. Cipariu, *Elemente de poetică*, Blaj, 1860; *Vechiul Testament*, Sibiu, 1833; Seneca, *Orationes*, tipăritură din secolul al XVII-lea etc.

²⁰ A. Cosma, *Scriitori români mureșeni*, Târgu-Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 2000, p. 44-45.

cărturarii Școlii Ardelene, datorită faptului că în anul 1906 va reedita la Cluj atât **Propovedaniile...**, cât și **Predicile...** lui Maior.²¹

Însemnările sunt destul de frecvente și pe paginile cărții; o astfel de însemnare manuscrisă se întinde pe mai multe foi, între paginile 17-43 și este scrisă numai pe foaia din partea dreaptă.

Nu trebuie să trecem cu vederea faptul că, între paginile acestei lucrări, au fost găsite 4 foi, două scrise integral cu mâna și care reproduc pagina de titlu și introducerea „Cătră cetitoriu,” semnată de Samuil Micu. Nu se poate spune cine este autorul transcrierii, deși se observă foarte clar că este un tip vechi de scriere, pe o hârtie îngălbenită. Pe ultima pagină, o altă mână a scris, cu culoare albastră, următorul text: „*Anul necunoscut - lipsind începutul și sfârșitul cărții. Ceaslov vechi din Micești (Micuș) (Turda) dela Mo(raru?) Nic. care mi-a plantat brazi dar nu sau prins.*”

Un moment de turnură în evoluția spirituală a poporului român îl reprezintă tipărirea în anul 1795 a faimoasei **Biblie de la Blaj**, rod al îndelungatelor eforturi depuse de Samuil Micu, cel care, socotind că **Biblia** de la București din 1688 nu mai corespunde din punct de vedere al conținutului, a reluat traducerea textului grecesc a **Septuagintei**, oferind românilor o **Scriptură** mai clară, mai completă și mai aproape de original.²² La Biblioteca Județeană Mureș se păstrează un exemplar din această ediție, achiziționat pentru suma de 750 de lei de la un anticariat din Târgu-Mureș, la data de 18 decembrie 1974. Este o lucrare de dimensiuni foarte mari - 36,5 X 24 cm; oglinda paginii este de 32 X 18 cm; 64 rânduri și un total de 1138 pagini²³ - și acest fapt a contribuit cu siguranță la deteriorarea fizică destul de avansată, mânuirea cărții fiind dificilă. Legătura s-a compromis total în timp, nu s-a păstrat nici o copertă; pagina de titlu este parțial distrusă, iar ultimele pagini lipsesc, cele păstrate fiind într-o stare destul de avansată de eroziune.

²¹ M. Păcurariu, **Dicționarul teologilor români**, București, Univers Enciclopedic, 1996, p. 144.

²² N. Iorga, **Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688 - 1821)**, vol. 2, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1969, p. 333.

²³ /12/ + 894 - 232 + /16/ pagini separate, destul de deteriorate.

Cu siguranță, *Biblia adecă dumnezeiasca scriptură a legii vechi și a ceii noao. Toate care sau talmăcit de pre limba elinească pre înțălesul limbii românești. Acum întâiu sau tipărit românește supt stăpânirea prea înălțatului împărat a românilor. Franțisc al doilea craiului apostolicesc mare prințip al Ardealului. Și cealea lalte: cu blagosloveniia Mării sale prea luminatului și prea sfințitului Domnului Domn. Ioanni Bob // vlădicul Făgărașului. În Blaj, la Mitropolie. Anul de la nașterea lui Hristos 1795 //*²⁴ (număr de inventar 410.165) impresionează nu numai prin valoarea sa spirituală deosebită, ci și prin aspectul grafic foarte îngrijit; pagina de titlu a fost tipărită în două culori - roșu și negru; textul este scris pe două coloane, dar în cazul unor explicații suplimentare, precum cuvântul „Către Cetitoriu” este scris într-un singur bloc. Pentru a conferi mai multă prestanță textului, fiecare început de capitol este marcat printr-o vinietă.

Nu se poate reface drumul urmat, în timp, de această lucrare de excepție. Pe paginile sale destul de deteriorate s-au păstrat însă numele unora dintre cei care au beneficiat de învățăturile transmise. Astfel, numele *Iosif / Iosip* - scris de aceeași mână - apare de 5 ori pe trei pagini diferite (36, 40, 46). Tot de 5 ori este scris și numele *Jacob Buneanu* (p. 489; 501; 511; 533; 31); la pagina 31, pe textul evanghelistului Marcu, se mai adaugă după numele *Jacob Buneanu* și mențiunea *aluiosifu*, ceea ce sugerează o posibilă legătură de rudenie cu semnatarul anterior, *Iosif / Iosip*. La aceeași pagină mai apare și numele *Olteanu Avramu*, o singură dată însă. Totodată sunt menționate și alte nume: *Pintikan Layos*, care face unele aprecieri referitoare la regimul alimentar impus de biserică, „*legea jidovilor ce să minice de dulce și postire, eu Pintikan Layos*,” la pagina 171. La pagina 315, *Ștefan Popa* s-a semnat de două ori cu creionul; la pagina 500 s-a semnat *D... Oltyim*, iar la pagina 23 a ținut să-și scrie numele *Vidican Danila*.

Devine astfel destul de clar faptul că acest exemplar al *Bibliei de la Blaj* a avut cel puțin 6 posesori de drept, care au ținut să-și lege pentru

²⁴ *BRV*, II, nr. 595, p. 380-382.

totdeauna numele de această carte. Pe lângă semnăturile lor, mai apare și mențiunea *R Regimentului* de la pagina 185 din *Evangeliei*, precum și alte însemnări, făcute de diverse persoane, referitoare la un verset, o explicație sau un eveniment prezentat în text: „*bolnăvirea lui ezechil*,” pagina 342; „*Sabatul*,” pagina 71; „*și saul și Samoil*,” pagina 266 etc.

Cu siguranță, una dintre lucrările de referință păstrate la Biblioteca Județeană Mureș, nu atât prin vechimea ei, cât prin importanța textului în sine pentru istoria românilor, este *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae iura tribus receptis nationibus communia postliminio sibi adseri postulantium. Cum notis historico-criticis I. C. E. Civis Transsilvani. Claudiopoli, Sumptibus et Typis Martini Hochmeister, Caes. Reg. Dicast. Tipographi et pr. Bibliopolae. MDCCXCI.*²⁵ - Cluj, 1791. Considerat a fi cel mai important document revendicativ al românilor din Transilvania, care însumează toate cererile înaintate autorităților imperiale în veacul al XVIII-lea, *Supplex*-ul are la bază ideile formulate la mijlocul secolului de către episcopul Inochentie Micu Klein, reluate ulterior de fruntașii intelectualității românești din Ardeal - Samuil Micu, Ioan Piuariu-Molnar, Iosif Meheși, Petru Maior, Gheorghe Șincai, Ignatie Darabant etc. - și transformat într-un veritabil instrument ideologic în lupta pentru emancipare națională. Totodată, marchează începutul unei polemici destul de îndelungate, care implică intelectualitatea românească și care va lua proporții pe măsura publicării scrierilor istorice ale românilor.²⁶

Exemplarul aflat în colecțiile Bibliotecii Județene Mureș²⁷ are nr. de inventar 54.337 și a fost achiziționat în anul 1982 pentru suma de 300 de lei, dar în documentele interne nu se precizează sursa de proveniență. Este

²⁵ *BRV*, II, nr. 548, p. 343-344.

²⁶ D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 94 - 111; vezi și S. Duicu, *Pe urmele lui Petru Maior*, în *Vatra*, an 20, nr. 5, mai, 1990, p. 25-26.

²⁷ Informații despre acest exemplar vezi în D. Poptămaș, *Philobiblon mureșean - o viață printre oameni și cărți*, Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2003, p. 72 - 73.

destul de redus ca dimensiuni: 59 p. + 12 p. manuscris; 21 X 17 cm; 32 R, iar oglinda paginii este de 16 X 12,7 cm. În ceea ce privește aspectul grafic, se poate spune că este destul de simplu, în condițiile în care s-a folosit doar cerneală de culoare neagră, iar ornamentele tipografice lipsesc. Legătura s-a păstrat până azi și este doar din carton.

Ceea ce diferențiază acest exemplar de celelalte păstrate până azi este adăugarea unui număr de 12 pagini scrise cu mâna, în limba maghiară, numerotate de la 61 la 72 și legate în continuarea textului propriu-zis. După cum reiese din fraza introductivă, explicativă de altfel, este vorba de transcrierea în limba maghiară a unei petiții înaintate autorităților imperiale de către intelectualitatea românească la 18 martie 1850, în numele cărora semnează „*cei mai loiali supuși, deputații națiunii române, Timotheus Cipariu.*” Textul pare să fi fost conceput la Bécs, adică Viena, la 11 martie 1850 și este adresat direct împăratului de la Viena. În plus, în continuarea textului petiției este redat și răspunsul împăratului, care oferă asigurări că cerințele românilor vor fi îndeplinite.

Fiecare pagină din cele 12 scrise cu mâna este încadrată într-un chenar, trasat ușor cu liniarul; în plus, chenarul este deja trasat pe încă 4 pagini, care însă nu au mai fost completate, textul în sine având un final logic și un înțeles clar.

În ceea ce privește drumul parcurs de acest exemplar din *Supplex*, trebuie semnalate două însemne de proprietate, și anume ștampila „Unitarius gymnázium könyvtára Székely - Kereztúron”, ceea ce dovedește apartenența sa la fondul bibliotecii Gimnaziului Unitarian din Cristurul Secuiesc; cea de a doua este semnătura *Mike*, ce apare pe pagina de titlu și care aparține, susține D. Poptămaș, juristului ardelean Mike Sándor (1795 - 1867).

Petru Maior este prezent în Biblioteca Județeană Mureș cu mai multe lucrări, de învățătură moral - religioasă și de istorie, care pun în evidență preocuparea sa de a oferi omului de rând, și nu numai, fundamentele cunoașterii, ca bază a evoluției spirituale. Cu excepția *Istoriei*... din 1834,

toate lucrările care vor fi prezentate au fost publicate în timpul cenzoratului maioreșcian la tipografia de la Buda.²⁸

Se păstrează în fondurile bibliotecii două exemplare identice din *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți. Culease de Petru Maior de Dicio Sent-Mărtin. Paroh Sas - Reghinului, și protopop Gurghiului în Ardeal, precum și la crăescul Locumtenențiale Consilium al Ungariei crăesc cărților revizor. La Buda în crăiasca tipografie a Universității Ungurești. În anul 1809*,²⁹ o lucrare de o importanță deosebită, prin care Maior își dorește să aducă unele completări și chiar să înlocuiască lucrarea lui Samuil Micu ce poartă același titlu și a fost deja prezentată mai sus.³⁰ În același an 1809, Petru Maior reușește să tipărească la Buda și *Didahii adecă învățături pentru creșterea fiilor la îngropăciunea pruncilor morți culease de Petru Maior de Dicio Sămărtin. Paroh Sas - Reghinului, și protopop Gurghiului în Ardeal, precum și la înălțatul crăescul Locumtenențiale Consilium al Ungariei crăesc cărților revizor. La Buda în crăiasca tipografie a Universității Ungurești. În anul 1809*.³¹ Ambele lucrări, cu conținut profund religios, își dovedesc utilitatea și aplicabilitatea în planul general de interes, întrucât încearcă să răspundă și să completeze, de fapt, un vid de informație existent în epocă, cu privire la bunele maniere, la instruire, la viața religioasă.³² Urmează, doi ani mai târziu, în 1810-1811, cea de a treia lucrare, *Predici...*,

²⁸ Pentru o imagine de ansamblu asupra activității și operei lui Petru Maior, de văzut L. Stanciu, *Biografia unei atitudini. Petru Maior (1760 - 1821)*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2003.

²⁹ I. Bianu, N. Hodoș, *op. cit.*, vol. III, București, Edițiunea Academiei Române, 1912, nr. 765, p. 6-10. În continuare *BRV*, III.

³⁰ N. Iorga, *op. cit.*, p. 202.

³¹ *BRV*, III, nr. 766, p. 10-12. Paginația: /6/ p. + 137 p.

³² C. Muntean, *Cărți vechi românești tipărite la Buda, existente în Fondul Teleki-Bolyai al Bibliotecii Județene Mureș, în Marisia. Studii și materiale*, XII - XIV, 1983 - 1984, p. 464.

tot o culegere de sfaturi morale care conturează limpede intenția autorului de a scrie și oferi cărți folositoare clerului și poporului român.

Cele două exemplare din *Propovedanii...* existente în fondul bibliotecii sunt completate, de fapt, de *Didahii...*, ultimele fiind legate de acestea sub formă de coligat, cu pagină de titlu și paginație separată. Ambele exemplare sunt destul de deteriorate, unul având chiar lipsuri deloc neglijabile; sunt destul de ușor de manevrat, având dimensiuni reduse: 23,5 X 19 cm; textul este scris pe 31 de rânduri, iar oglinda paginii este de 19 X 14 cm.

Exemplarul cu numărul de inventar 359.132 a fost achiziționat de Biblioteca Județeană Mureș de la un anticariat din București la 13 august 1971 pentru suma de 500 de lei.³³ Starea sa fizică este puțin mai bună, comparativ cu cel de-al doilea exemplar; legătura este din lemn, îmbrăcat în piele maro și se observă încă urmele de încuietori: plăcuțe de metal pe coperta I și urme de panglici de piele pe coperta IV. S-a păstrat destul de bine și ornamentul de pe copertă: chenar cu colțuri, iar în mijloc mai este vizibilă scena răstignirii, încadrată de doi sfinți. În ceea ce privește lipsurile, textul *Propovedaniilor...* s-a păstrat integral, însumând /10/ p. + 304 pagini; în schimb, *Didahiile...* nu sunt complete: finalul lipsește, iar ultimele pagini păstrate sunt destul de tare compromise.

Orice însemne de proprietate sau însemnări manuscrise lipsesc. De menționat doar păstrarea între paginile lucrării a unui document, o decizie emisă de Judecătoria de ocol Miercurea, secția c.f., la 25 mai 1929 pe numele lui Ilie Fleșeriu din comuna Miercurea, a cărui semnătură și apare pe document. Este însă destul de dificil de stabilit o legătură între acest document și proprietatea asupra cărții.

Cel de-al doilea exemplar, cu numărul de inventar 775.308 a fost achiziționat la 27 decembrie 1993 de la un anticariat din Târgu-Mureș,

³³ Au fost cumpărate atunci 97 de volume, din care 60 ziare și reviste; valoarea totală a stocului a fost de 3172 lei.

împreună cu alte nouă lucrări de o deosebită importanță³⁴ pentru suma de 18.000 de lei. Este un exemplar foarte deteriorat, având lipsă atât primele pagini din *Propovedanii...*, care încep abia cu pagina 23 și însumează doar 240 de pagini, cât și ultimele 24 de pagini din *Didabii...*: /10/ p. + 113 p.

În ceea ce privește posibili deținători ai acestei lucrări, avem o singură însemnare nominală: numele *Prekup*, scris cu creionul la pagina 140, numerotare făcută după numărul de pagini existente. O altă „mână” a mai făcut o însemnare la pagina 126: „*Patimile și necazurile din lumea aceasta nu se vor asemăna câte zile acela care va da Domnul Dumnezeu celor ce vor da cu blândeție*” - *Propovedania* nr. 21, pagina 2. Textul nu este semnat și nu este o transcriere cu caractere latine a unui fragment din text, cel puțin nu de la pagina respectivă; este probabil concluzia la care ajunge cititorul în urma lecturii.

S-au mai păstrat între paginile acestei lucrări încă două documente, deși este greu de stabilit legătura cu cartea în sine. Primul este o fotografie de dimensiuni reduse, realizată la Praid la 20 mai 1970, înfățișând două tinere - Gátore Térésa și Gátore Eva; al doilea este un fragment dintr-un text religios, altul decât lucrarea în discuție, și pe spațiul rămas liber sub text a fost scris cu creionul un „*Protocol! Despre aceia cum că în 19 II 1925 am primit de la [...] Niculaus Izrail 10.011 lei pentru 147 ferdere porumb. Prin aceasta adevăresc și achitez [...]*” Din nefericire, foaia a fost tăiată și semnătura nu mai este vizibilă.

Tot o lucrare folositoare clerului este și *Predice sau învățături la toate duminicile și sărbătorile anului culease de Petru Maior de Dicio Sen-Mărtin, paroh Sas-Reghinului, și protopop Gurghiului în Ardeal, precum și la înălțatul crăescul Locumtenențiale Consilium al Ungariei crăesc cărților revizor. În Buda la Crăiasca Tipografie a Universității*

³⁴ *Evanghelie*, București, 1750; *Triod*, Blaj, 1800; *Liturghier*, București, 1728; *Psaltire*, București, 1743; *Catavasier*, Blaj, 1824; *Triod*, București, 1726; *Noul Testament*, Sibiu, 1867; *Ceaslov*, București, 1777, în valoare totală de 810.000 lei.

Ungurești din Pesta. 1810,³⁵ o lucrare tipărită la Buda în anii 1810-1811, pe care autorul a preferat să o împartă în trei broșuri de dimensiuni reduse, convins fiind că „mai lesne se poate purta în mâini, și în casă și afară în grădină, sau în orice alt loc, unde de multe ori sunt strâmtorați (preoții) pentru sunetul pruncilor, a eși când vreau să învețe.”³⁶

Din nefericire, la Biblioteca Județeană Mureș se păstrează doar *Cartea I carea cuprinde predicile dela duminica vameșului până la duminica tuturor sfinților*. Volumul are numărul de inventar 697.616, a fost achiziționat de la anticariatul din Târgu-Mureș, pentru suma de 875 de lei, la 23 decembrie 1986 și a fost înregistrat în documentele de bibliotecă la 24 ianuarie anul următor. Este un exemplar complet, având /6/ p. + 237 p, deși foarte deteriorat, în pofida faptului că a fost restaurat înainte de intrarea sa în bibliotecă; de altfel, această restaurare ridică unele semne de întrebare, în condițiile în care atât forzațul, cât și paginile de gardă au fost refăcute și înlocuite cu alte foi, dintr-o hârtie mai groasă, scrise în întregime cu caractere chirilice, în două culori - maroniu și roșu, dar nu este un text scris în limba română. Pe lângă textul imprimat s-au păstrat pe aceste foi și numeroase însemnări, care diferă prin dimensiune, stil, culoare și toate sunt scrise cu caractere chirilice. Multe dintre ele fac trimiteri la diferite predici rostite în cadrul slujbelor de duminică, sau slujbe „... care se spune la morți” sau chiar unele îndemnuri „Să laude pre Domnul...” Pe forzațul din spate se observă un text mai consistent, scris la 1831 și semnat de *Papp Péter* și *Radnotffai Dejak*. De menționat și faptul că s-au mai păstrat între paginile acestei lucrări nu mai puțin de 24 de pagini în manuscris, una completată doar pe jumătate, cu mai multe tipuri de scriere. Textul nu a fost încă descifrat, dar după aspectul hârtiei și caracteristicile scrisului datează cu siguranță dintr-o perioadă mai apropiată de momentul tipăririi decât de zilele noastre.

În ceea ce privește aspectul grafic al acestei lucrări, trebuie menționat faptul că textul este scris doar cu negru și fiecare pagină are un antet cu denumirea predicii respective. Ornamente puțin mai elaborate apar doar la

³⁵ *BRV*, III, nr. 779, p. 22-25.

³⁶ N. Iorga, *op. cit.*, p. 202.

începutul „Cuvântului înainte” și la începutul primei predici; în restul lucrării, apare doar un ornament simplu, având la bază o linie șerpuită.

La Biblioteca Județeană Mureș se păstrează nu mai puțin de 3 exemplare din *Istoria pentru începutul românilor în Dachia. Întocmită de Petru Maior de Dicio-Senmartin, protopop, și la înălțatul crăescul Consilium Locumtenențiale al Ungariei crăesc cărților revizor. La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității Ungurești din Pesta. 1812*,³⁷ lucrare de căpătâi a generației pașoptiste, elaborată cu multă migală și spirit de responsabilitate de către cenzorul, pe atunci, al tipografiei de la Buda, Petru Maior.³⁸ Lucrând într-un „ritm infernal”,³⁹ Maior a reușit să culeagă informații și să le prelucreze într-un timp foarte scurt, dar într-o manieră care nu lasă deloc impresia unor „opere pripite.”⁴⁰ Dimpotrivă, condus de credința că misiunea istoricului este asemănătoare unei „deregătorii a adevărului” și cultivând motto-ul „Cu anevoie iaste a nu grăi adevărul”⁴¹, Petru Maior face apel la acele idei fundamentale care au stat la baza tuturor scrierilor istorice ale iluminismului: romanitatea poporului român, unitatea de origine și continuitatea la nordul Dunării. Este prin urmare „o lucrare polemică, îndreptată împotriva celor care se străduiau - cu argumente așa-zis științifice - să convingă opinia publică de apariția «întâmplătoare» și, oricum, «târzie» a românilor pe aceste locuri.”⁴² Maior devine, prin lucrarea sa, considerată drept „replică științifică, ce acuză

³⁷ BRV, III, nr. 809, p. 57-61.

³⁸ În Biblioteca Județeană Mureș există și un al patrulea exemplar din ediția din 1812 și face parte din Fondul Teleki-Bolyai; vezi în acest sens C. Muntean, *op. cit.*, p. 464.

³⁹ G. Gorun, *Două scrisori inedite ale lui Petru Maior către episcopul Samuil Vulcan*, www.bru.ro

⁴⁰ N. Iorga, *op. cit.*, p. 202.

⁴¹ *Despre vechimea și continuitatea românilor. Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior*, București, Editura Militară, 1989, p. XXXV.

⁴² *Ibidem*, p. XLI.

*denaturarea istoriei românilor*⁴³ purtătorul de cuvânt al cărturarilor români și totodată susținătorul polemicii cu istoricii străini contemporani.

Două din cele trei exemplare păstrate în colecțiile Bibliotecii Județene Mureș sunt publicate la Buda în anul 1812 când Petru Maior se afla deja la tipografia budensă în calitate de cenzor. Sunt ediții identice, având dimensiunile 22,5 X 17,5 cm; 30 R; oglinda paginii are dimensiunile 17,5 X 14 cm. În ceea ce privește aspectul grafic, textul este scris doar cu negru și au fost folosite puține ornamente tipografice.

Diferențele sunt date de particularitățile de exemplar. Astfel, exemplarul cu nr. de inventar 604.709 apare înregistrat în evidența bibliotecii la nr. 72 / 15 septembrie 1984 și provine dintr-o donație extrem de importantă pentru noi. Este vorba de un număr de 848 de titluri oferite Bibliotecii Județene Mureș de către Petronela Chinezu, soția lui Ion Chinezu, fondatorul *Gândului românesc*, revistă de cultură și literatură, cea mai importantă publicație de acest fel din Transilvania interbelică.⁴⁴ Exemplarul a fost restaurat, având acum copertă de carton, iar pe cotorul din piele au rămas vizibile 3 nervuri, destul de proeminente. Lipsesete doar ultima foaie (f. 347-348), în timp ce paginile 343-346 au fost în întregime acoperite cu o folie destul de groasă, dar transparentă, astfel încât se poate observa ușor degradarea paginilor înainte de momentul restaurării.

Drumul parcurs de acest exemplar pare a fi destul de ușor de reconstituit, datorită însemnelor de proprietate de pe diferite pagini. Astfel, pe pagina de titlu apar trei tipuri de scriere, două fiind destul de greu de citit și completat: este vorba de două semnături scurte - *Ioane* / J sau D / și / Bob / sau / Lob /. Cea de a treia este însă foarte clară - *Inscriptus Cathalogo Librorum Jacobi Logoșan Tertii anni SS. Th(eolo)giae Auditoris*

⁴³ M. Protase, *Petru Maior*, București, Editura Minerva, 1973, p. 173 - 201; vezi în acest sens și D. Ghișe, P. Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1972, p. 179 - 212.

⁴⁴ A se vedea în acest sens M. Avram, *Ion Chinezu și Gândul său românesc - în lumina dedicațiilor păstrate la Biblioteca Județeană Mureș*, în *Libraria. Studii și Cercetări de bibliologie*, vol. 2, 2003, p. 122 - 129.

*Anno 1842 30^a Martii.*⁴⁵ În ordine cronologică, urmează însemnarea de la pagina 186, cu textul *George 1906 Dănilă VII cl. gimn*, ceea ce ne îngăduie să credem că, dintr-un motiv sau altul, primul proprietar a trebui să renunțe la carte, ea intrând în posesia mai tânărului cititor. Dacă ținem seama de ștampila de la pagina 375, *Anticariatul nr. 4*, putem conchide că și cel de-al doilea proprietar a păstrat cartea doar pentru o perioadă de timp, ea intrând în circuitul de vânzare-cumpărare al anticariatelor. În final, va fi achiziționată de Ion Chinezu și astfel, va ajunge în fondul bibliotecii mureșene.

Cu siguranță însă, numărul celor care au parcurs această lucrare este mai mare, astfel se explică diversele însemnări, făcute cu creionul, pe unele pagini.⁴⁶

Cel de-al doilea exemplar al ediției din 1812, cu nr. de inventar 631.431, a fost înregistrat în documentele bibliotecii la numărul 4 / 15 februarie 1983, ceea ce dovedește faptul că a fost achiziționat odată cu ediția din 1834 a aceleiași lucrări și cu *Hronica românilor...*, a lui Șincai, de la un anticariat din București. Prețul de achiziție a fost de 350 de lei.

Specific acestui exemplar este faptul că primele 10 pagini, inclusiv pagina de titlu, lipsesc, dar au fost înlocuite cu 18 pagini manuscrise, care redau integral textul lipsă. Avem, prin urmare, un exemplar complet, însumând /2/ p. + 348 pagini. Pagina de titlu își păstrează formatul, așezarea în pagină și rândurile și se observă chiar și motto-ul de pe pagina de gardă / titlu.⁴⁷

Este destul de greu, imposibil chiar, de făcut presupuneri în legătură cu cel care a întregit lucrarea, în condițiile în care nu se observă nici un fel de însemne de proprietate; excepție fac doar paginile 152 și 346, dar însemnările nu au fost încă descifrate și oricum, nu apare nici un nume. Cu siguranță însă

⁴⁵ Este vorba de studentul Iacob Logoșan din Turda, student la teologie în anul III. Vezi D. Poptămaș, *Philobiblon mureșean...*, p. 77.

⁴⁶ Vezi în acest sens: „... *Daciam provincia liberis selniquis...*” de la pagina 103; „*Belgradu...*” singurul cuvânt lizibil de la pagina 27; „*Dacia felix*”, de la pagina 17.

⁴⁷ Este vorba de celebra „confesiune”: *Cu anevoiie iaste a nu grăi adevărul.*

a fost un împătimit al cunoașterii, dacă ținem seama de faptul că scrisul este foarte îngrijit, iar legătura cărții a fost refăcută după adăugarea foilor copiate.

Nu în ultimul rând, în colecțiile Bibliotecii Județene Mureș se află un exemplar din cea de-a doua ediție a *Istoriei pentru începutul românilor în Dachia*, tipărită la Buda în anul 1834 prin grija lui I. Mălinescu. De altfel, contribuția sa este clar semnalată pe pagina de titlu, mult mai bogată în informații, comparativ cu ediția precedentă: *Iar acum pretipărită prin Iordachi de Mălinescu, secretariul Arhivei Statului a Principatului Moldaviei; cu adăugirea dialogului, și a disputațiilor urmate în limba latinească asupra acestei istorie, și tălmăcite românește prin Damaschin Bojincă, iurisconsultul Principatului Moldaviei. În Buda, cu tiparul Crăeștei Tipografie a Universității Ungurești. 1834.*

Formatul este puțin mărit comparativ cu ediția din 1812, oglinda paginii având dimensiunile 19 X 14,5 cm, 36 R; legătura este din carton, cu cotor din piele, cu 7 perechi de nervuri, abia trasate, ca niște linii paralele; se folosește și pentru această ediție doar culoarea neagră, iar ornamentele tipografice lipsesc.

În plus față de prima ediție, lucrarea mai cuprinde și *Disputațiile asupra istoriei pentru începutul românilor în Dachia; urmate între autorul ei Petru Maior etc. și între recensentul K. împotriva istoriei. Tălmăcită de pe latinie pe românie prin Damaschin Bojincă iurisconsultul Principatului Moldaviei. Precum și în mărta crăime a Ungariei J. avocat. În Buda cu tiparul Crăeștii Tipografii a Universității Ungurești. 1834*, numerotate separat de la 1 - 64 p.

Istoria... a intrat în fondul bibliotecii tot în februarie 1983, fiind cumpărată de la un anticariat din București pentru suma de 800 de lei. Drumul său este destul de greu de reconstituit, în condițiile în care avem o singură însemnare manuscrisă pe forțaț-față; conform acesteia, cartea a fost

oferită ca premiu elevului Vasiliu Georgiu, drept recompensă pentru rezultatele obținute la Bârlad, la 8 iulie 1854.⁴⁸

Deși depășește cu mai bine de două decenii limita convențională stabilită pentru cartea veche românească, lucrarea lui Gheorghe Șincai - ***Hronica românilor. Care începe din anul 86 după nașterea Domnului Hs și se va sfârși în anul 1808 în care au început a se tipări***, tipărită la Iași în 1853, continuă să uimească prin bogăția informațiilor, prin monumentalitatea sa.

Lucrarea cuprinde 3 tomuri (Tom 1 - anii 86 - 1439; Tom 2 - 1440 - 1614; Tom 3 - 1614 - 1739) și un total de 1026 pagini. Formatul cărții este destul de mare: 25,5 X 20 cm; 38 R; oglinda paginii: 20,5 X 15,5 cm. Aspectul grafic este simplu, fiind folosită doar culoarea neagră și nu apar ornamente tipografice. Legătura este din carton, cu cotor din piele, pe care se mai observă încă 6 perechi de linii, ce imită nervurile; pe cotor mai este imprimat textul: „*Șincai // Hronica Românilor // 1. 2. 3. // G. P.*”

Exemplarul aflat în colecțiile Bibliotecii Județene Mureș are nr. de inventar 631.432 și după cum reiese din documentele de bibliotecă din data de 4 / 16 februarie 1983, sursa de proveniență este Anticariatul București, de unde a fost cumpărat în decembrie 1982 pentru suma de 1500 de lei.⁴⁹ Stocul din care face parte însă este unul destul de mare, cuprinzând 145 de volume,⁵⁰ în valoare totală de 41.963 lei.⁵¹ Starea fizică este destul de bună,

⁴⁸ „*Onorabilul Departament al Cultelor și Instrucțiunilor publice prin subscrisul Său Delegat a hărăzit acest premiu Elevului Vasiliu Georgiu la examenul semestrului II^{le} dela scuola publică din astă poliție spre a se distingea între toți conscolarii săi, prin acest semn de laudă și vrednicie.*” Semnează Alboteano /Lavd/ ? Vezi în acest sens și D. Poptămaș, ***Philobiblon mureșean...***, p. 77 - 78.

⁴⁹ Conform notei de livrare 1-4 din 7 decembrie 1982.

⁵⁰ Din același stoc fac parte și două ediții din P. Maior, ***Istoria pentru începutul românilor în Dacia***, din 1812 (nr. inv. 631.431) și 1834 (nr. inv. 631.442)

⁵¹ După conținut, cele 145 de lucrări au fost împărțite după cum urmează : 37 publicații social-politice; 1 publicație tehnică ; 22 publicații din categoria beletristică;

exemplarul în discuție având lipsă doar pagina de titlu a primului tom, iar forzațul-față este rupt de-a lungul cotorului.

Din nefericire, pe paginile sale nu s-au păstrat nici un fel de însemne de proprietate sau orice alt fel de însemnări manuscrise, ștampile, etichete etc., astfel încât ne aflăm în imposibilitatea de a încerca o reconstituire a drumului parcurs în timp de această lucrare. Știm doar că este publicată la Iași în anul 1853, iar inițialele *G.P.* de pe cotor nu par să aibă legătură cu numele nici unuia dintre cei implicați în imprimarea ei la tipografia româno-franceză. Această lipsă nu-i reduce însă valoarea ca exemplar; prin conținutul său, prin informațiile pe care le pune în circulație, prin contribuția la cunoașterea istoriei naționale, *Hronica românilor* rămâne una din operele reprezentative ale Școlii Ardelene, o monumentală sinteză de istorie românească.

Toate aceste lucrări, fără de care nu putem înțelege trecutul și viitorul nostru ca neam, reprezintă doar o mică parte din patrimoniul livresc al Bibliotecii Județene Mureș, o contribuție locală la patrimoniul cultural național. Valoarea lor istorică, vechimea, contribuția pe care au adus-o la lărgirea orizontului istoric și istoriografic al elitei românești, la integrarea istoriei naționale în istoria europeană, la perceperea confesionalismului românesc în cadrul mai vast al istoriei bisericii universale⁵² le transformă în veritabile repere ale culturii românești.

85 din categoria alte materii. După limba de publicare, situația se prezenta astfel: 136 lucrări în limba română, 4 în limba germană și 5 în alte limbi.

⁵² P. Teodor, *Sub semnul luminilor...*, p. 237.

The Transylvanian Triad - Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior - in Mureș County Library' s Collections

Abstract

The triad Micu-Șincai-Maior certainly represents the most important period of the Transylvanian Enlightenment. We choose this triad, instead of adding some other representatives of Transylvanian Enlightenment, because they are closely related to each other, not only in their activity, but also in particular life: they have followed the same *cursus honorum*, studying and teaching at Blaj, at Vienna and finally working as censors and correctors of Romanian books at the typography from Buda. Therewith, the influence of their works upon social and cultural evolution cannot be questioned.

This study does not deal with the importance of the works they have written; its goal is to offer a review over their books that can be found at Mureș County Library. There are 15 books, published between 1780-1853, each of them having specific features.

In presenting the works, we have chosen two main criteria: the authors and the chronology. Thus, the first author is Samuil Micu, who' s name appears on six books: three times as single author, two times as co-author and once as translator (*Biblia de la Blaj*, 1795).

The best represented is Petru Maior; he wrote four books, but each of them is kept in more than one copy (there are, for example, three copies of *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, two copies of the first edition - Buda, 1812 and one of the second edition, 1834).

The last author presented is Gheorghe Șincai, because his work, *Hronica românilor* was first published in 1853. But his name also appears on *Elementa...*, published at Vienna at 1805.

In presenting the books, we have highlighted all the information that customize them: physical aspect, conservation stage, hand writing annotations, date and place of aquisition, price and other details.